

Yuriy Martyniv

FORMATION OF THE INTERNAL MANAGEMENT SYSTEM OF THE POCHAEV LAVRA IN THE SYNODAL PERIOD

The article analyzes the formation of the internal management of the Pochaev Lavra during the 1831–1914. The control system of the monastery in the Synodal period is revealed.

Key words: Pochaev Lavra, Russian Empire, Russian Orthodox Church, Volyn, Spiritual Cathedral.

УДК 94(438)

Уляна Безпалько

УНІЙНИЙ РУХ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПНИХ ПІДХОДІВ ДО МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ

У статті проаналізовано особливості унійного руху в Російській імперії на початку ХХ ст. в контексті загальних тенденцій суспільно-культурного розвитку Росії, формування моделі взаємин між державою та Церквою, шляхи розбудови православно-католицького діалогу.

Ключові слова: унійний рух, Ватикан, східна політика, Російська імперія, міжконфесійний діалог.

Актуальність статті визначається необхідністю вивчення історичного процесу формування сучасної моделі православно-католицьких взаємин, підкреслюється потребою з'ясування основних перешкод на шляху становлення об'єднаного діалогу та перспектив їх усунення. В парадигмі сучасних досліджень проблем та перспектив церковного об'єднання, актуалізується питання розвитку унійного руху на території Російської держави та ролі митрополита Андрея Шептицького в процесах інституалізації Російської католицької церкви східного обряду.

Унійна церква в Росії на шляху свого становлення зіткнулася зі стійкими суспільними упередженнями й стереотипами, зумовленими історичним досвідом колонізації та латинізації, неоднозначністю власного канонічного становища, негативною пропагандою, що розповсюджувалася органами державної влади. Подолання впливу успадкованих з минулих епох упереджень та стереотипів щодо унії як моделі церковного поєднання, а також ідеї церковної єдності в широкому контексті є важливим завданням сучасної історичної науки.

Основу джерельної бази даної статті складають збірники документів і матеріалів, опубліковані Центральним державним історичним архівом у місті Львові [18, 19], а також ґрунтовна праця дякона Василя фон Бурмана [11]. Вагомими дослідженнями, які дають можливість з'ясувати особливості російсько-ватиканських взаємин, становища Католицької церкви в Російській імперії є праці вітчизняних і зарубіжних науковців Е. Бистрицької [4], А. Венгера [6], Л. Гентош [9], Т. Зонової [13], А. Тамборри [23]. Внутрішні взаємини держави і церкви в Росії проаналізовані у роботах Б. Успенського [24], Д. Хомякова [25]. Висвітленню деяких аспектів унійної діяльності митрополита Андрея Шептицького присвячені дослідження Ю. Аввакумова [1], Я. Заборовського [12], В. Ленцика [16].

Проблему становлення унійного руху авторка пропонує розглядати у трьох ключових аспектах, в кожному з яких знайшла відображення значна частка того чи іншого суспільно-культурного стереотипного сприйняття: унія з точки зору Ватикану, як механізм поширення канонічного впливу на терени, історично малодоступні Католицькій Церкві; унія з погляду царського уряду Росії, як фактор деструкції традиційно-православних устоїв суспільства; і, нарешті, унія як вияв релігійно-світоглядного самовизначення католиків східного обряду.

В умовах загострення міжнародної обстановки наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., назрівання воєнного конфлікту, розгортання національно-визвольного руху та популяризації соціалістичних ідей у Європі та, зокрема, в Російській імперії, актуалізувалося питання відновлення російсько-ватиканських дипломатичних взаємин. Слід зазначити, що російська сторона трактувала зближення із Ватиканом виключно з позицій політичного інтересу, в той час, коли дипломатичний корпус Святого Престолу був схильний шукати можливості для поширення релігійного впливу Католицької Церкви та лібералізації духовного життя в Росії загалом [6, с. 61]. Центральним елементом Східної політики Ватикану став уніонізм, під проводом папи Лева ХІІІ.

Саме за понтифікату Лева ХІІІ проведено низку заходів, присвячених проблемам церковного об'єднання, зокрема католицькі конгреси в Малині, Міжнародний евхаристичний конгрес у Єрусалимі (1893 р.), конференції патріархів Східних церков у злуці з Римом (1894–1902 рр.). Провідні теоретики уніонізму виступали за необхідність впровадження нових підходів у діалозі з

православними, наголошували на усуненні недоліків прозелітизму, відстоювали концепцію збереження східного обряду [4, с. 46–49].

У пошуках напрямків реалізації місіонерської діяльності в Росії, частина ватиканських уніоністів пропонувала використати потенціал Греко-католицької Церкви Східної Галичини. Лев XIII прихильно ставився до такої концепції, за його дорученням навіть розроблено детальний проект трансформації Галицької митрополії у Греко-католицький Патріархат [2, с. 82–83]. Втім, практична реалізація положень уніонізму, розроблених Левом XIII, припала вже на період понтифікату його наступника Пія X (1903–1914). Політика цього папи характеризувалася крайнім консерватизмом, боротьбою з модерністськими ідеями, індиферентним в цілому ставленням до унійної справи [4, с. 84–85].

Попри складну зовнішньополітичну кон'юнктуру, на початку XX ст. внутрішня ситуація в Російській імперії складалася досить обнадійливо для розвитку унійного руху. Внаслідок поширення радикальних настроїв у суспільстві та назрівання революційної ситуації, у квітні 1905 р. царським урядом опубліковано закон про віротерпимість, який урівнював права всіх існуючих в імперії віросповідань та релігійних громад [14, с. 133–136]. Значне зацікавлення у поширенні унійного руху на російських теренах виявляв галицький митрополит Андрей Шептицький, котрий провадив активну практичну діяльність в цьому напрямку. Саме його особа була схвалена Пієм X, ймовірно, під тиском частини уніоністів, на роль потенційного керівника унійного руху на території Росії [12, с. 31–32].

Проте позиція ватиканського кліру в питаннях розбудови католицизму східного обряду в Російській імперії залишалася далеко не однозначною. Варто пам'ятати, що російська унійна церква з точки зору більшої частини ватиканських уніоністів залишалася в першу чергу стратегічним проектом, і доцільність її існування оцінювалася з точки зору політичних дивідендів, які вона могла принести [4, с. 50–51]. Відсутність чіткого бачення перспектив і шляхів становлення російського греко-католицизму привела до того, що Ватикан, однією рукою благословляючи А. Шептицького на розбудову східнообрядового католицизму на російських теренах, іншою – стримував його діяльність цілковитою відсутністю канонічно-нормативного підґрунтя. В основі цієї дилеми лежало питання міждержавних взаємин з Росією, в контексті розвитку котрих уніоністичне питання залишалося постійним подразником, що сприймався в російських державних колах як неправомірне втручання у внутрішнє життя Російської імперії [15, с. 244–246].

Навіть отримавши від Пія X широкі повноваження на управління унійною справою на території Російської імперії у 1907 р., а наступного року – письмове підтвердження цих же повноважень, А. Шептицький не міг офіційно скористатися ними, оскільки Папа акцентував увагу на цілковитій секретності цієї місії [9, с. 195]. Така двозначність становища католиків східного обряду в Росії створювала передумови для виникнення різного роду непорозумінь та конфліктів. Особливо гострим було питання взаємовідносин з представниками польської католицької ієрархії в Росії, оскільки формально греко-католицькі громади підлягали їхній юрисдикції [10, с. 97].

Ще одним аспектом проблеми неоднозначності бачення уніонізму Римською курією стало те, що Ватикан, декларуючи гасла церковної єдності та рівноправного становища обрядів, на практиці нерідко допускав факти дискримінації католиків східного обряду. Навіть у справі просування унійного руху на території Російської імперії папа Пій X, зокрема, виявляв значно більшу довіру до місіонерів з Європи – наприклад, представників французького ордену асумпціоністів – аніж до власне російських уніоністів [18, с. 135].

Сама концепція церковного об'єднання теж не була вільною від сформованих історично упереджень. На думку авторки, можна говорити про стереотип сприйняття екуменічної доктрини як моделі канонічного підпорядкування об'єднаних церков Святому Престолу. В контексті унійних ініціатив особливо дискусійним залишалося трактування догмату про непомильність і примат папської влади. Православні ієрархи, котрі виступали проти об'єднання, наголошували на політичному підтексті і канонічній неправомірності цього положення [22, с. 32].

Святий Престол, визнаючи апостольську рівність східної та західної церков, спадкоємність євангельської традиції тощо, все ж чітко позиціонував себе як духовний та інституційний центр світового християнства. Теза про примат папства акцентована зокрема, й у енцикліці Лева XIII «*Orientalium dignitas ecclesiarum*» («Гідність Східних Церков») від 1894 р. [20, с. 151–156].

Одне з найяскравіших свідчень прагнення Святого Престолу до лідерства у церковному об'єднанні, отримали в рамках згадуваної вище кампанії боротьби з модернізмом під керівництвом Пія X. Відомий богослов, прихильник уніонізму, принц Максиміліан Саксонський опинився перед загрозою відлучення від церкви після публікації своєї праці «Думки про об'єднання церков». У ній розвивалися тези про необхідність відмови Ватикану від концепції підпорядкування унії, залишаючи за папою роль духовного, але не адміністративного лідера світового християнства. Принц відстоював ідеї канонічної рівноправності церков, повернення до апостольських витоків догматики, збереження обрядової ідентичності [3, с. 165–168]. Самі по собі ці погляди не

суперечили положенням, викладеним в «*Orientalium dignitas ecclesiarum*», проте все ж наштотувались на різку критику Римської курії, більшість представників якої на практиці не розуміли й ігнорували основи унійного вчення Лева XIII [4, с.85–88].

Переходячи до проблеми становлення унійного руху в Російській імперії у вимірі державної політики царського уряду, варто зазначити, що релігійне питання займало одну з ключових позицій в структурі великодержавної ідеології. Православне віросповідання в Росії залишалося, в першу чергу, інструментом реалізації політичного інтересу, тому збереження його панівних позицій в суспільстві було справою державної ваги [25, с. 94].

Католицьку церкву в Росії лише терпіли, оскільки вона позиціонувала себе як релігійна організація польської національної меншини. Проте розвиток католицизму східного обряду наштотувався на зовсім інше трактування. Царський уряд розглядав уніонізм виключно в площині політичної інтриги. Посилювалася така точка зору й тим, що Унійна церква в Росії знаходилася під вагомим впливом митрополита А. Шептицького. Загалом в контексті розвитку католицизму східного обряду в Російській імперії постать владики як його лідера була доволі суперечливою. З одного боку, його внесок у становлення російського уніонізму був досить значним. З іншого – поширення, навіть неофіційного, впливу А. Шептицького на громади російських греко-католиків значно загострювало взаємини останніх з органами державної влади та широкими колами суспільства [18, с. 30–31, с. 181, 192–193].

Негативне сприйняття уніонізму в середовищі російського суспільства підкріплювалося активною пропагандою з боку органів державної влади та офіційної клерикальної преси [18, с. 49]. Царський уряд вбачав у розвитку унійного руху на теренах держави не тільки загрозу поширення католицизму, але й посилення українських національних настроїв [18, с. 161]. З метою дискредитації Унійної Церкви в очах суспільства здійснювалися різноманітні провокації, чинився постійний тиск на громадську думку, практикувалися адміністративні переслідування інакомислячих. Офіційна державна ідеологія протиставляла православній аскетичній культурі західний церковний матеріалізм. Підкреслювалася зовнішньополітична активність Святого Престолу, зорієнтована на зміцнення власних позицій на міжнародній арені. При цьому замовчувалося той факт, що Православна церква Росії вже давно набула функцій частини адміністративного апарату, обслуговуючи ідеологічні та політичні потреби імперії [21, с. 381].

Ставлення до А. Шептицького як духовного лідера унійного руху з боку російського уряду було досить напруженим завжди, ескалація ж конфлікту між ними припала на початок Першої світової війни. Митрополит, як активний громадсько-політичний діяч ворожої до Російській імперії Австро-Угорщини та впливовий духовний лідер з чіткими національними переконаннями, закономірно сприймався російськими державними колами як персона небажана і така, що заслуговувала адміністративного переслідування [15, с. 172–175].

Зазначимо, що підозри щодо національно-зорієнтованого характеру політичної діяльності А. Шептицького підтвердилися після захоплення російськими військами Львова у 1914 р. та проведення обшуку в митрополичих покоях на Святоюрській горі, в результаті якого вилучено особистий архів митрополита, а самого владику заарештовано і заслано в Росію.

Пояснюючи такі дії перед Ватиканом, російська сторона в особі представника міністерства закордонних справ Росії перед Святим престолом Д. Нелідова звинуватила митрополита А. Шептицького в намірах відокремлення етнічних українських територій від Росії та створення там єдиної католицької церкви [2, с. 86]. Слід зазначити, що на офіційному рівні Ватикан жодним чином не спробував утрутитися в цю ситуацію, абстрагуючись від активної громадсько-політичної діяльності митрополита як такої, на котру він, перебуваючи в сані високопоставленої духовної особи, не мав ані юридичної, ані моральної компетенції.

Надзвичайно цікавим в контексті досліджуваної проблеми є з'ясування особистої позиції А. Шептицького відносно російської державності, суспільства, православного віровчення. Важко сказати, чи ідентифікував себе митрополит А. Шептицький як однозначного антагоніста російського державного апарату. В особистісному відношенні, звичайно ж, неможливо було уникнути певного напруження – оскільки владику добре усвідомлював небажаність своєї особи на території Росії, вороже сприйняття його політичних та релігійних поглядів на цих теренах, відчував постійний тиск і дискримінацію з боку російської влади, котрі поширювалися на всю греко-католицьку громаду в Росії [5, с. 64].

Та ризики, пов'язані з активною унійною діяльністю, не могли зупинити митрополита в реалізації його планів, яскравим свідченням чого є здійснення таємної поїздки в Росію у 1908 р., метою яких було особисте знайомство з місцевими лідерами греко-католицьких громад [11, с. 433–435].

Таким чином, побоювання та підозри російської влади стосовно особистості митрополита Андрія Шептицького, об'єктивно кажучи, ґрунтувалися на реальних підставах – проте помилковим було перенесення цих підозр із його сфери його громадсько-політичної діяльності в межі Австро-

Угорської імперії, котра зумовлювалася тими обставинами, в яких жив і працював митрополит, – на сферу діяльності цілковито іншого характеру, спрямовану перш за все на розбудову нового варіанту католицизму, адаптованого до реалій російського соціуму, позбавленого нашарувань кількасотлітньої латинізації, що мала місце в Східній Галичині, витвореного на засадах аскези, рівноправ'я, толерантності [19].

Уніонізм у трактуванні митрополита А. Шептицького, а разом із ним і всієї греко-католицької громади в Росії, не був політичним проектом – принаймні, не в тій мірі, як це бачилося російським державцям, а також, відверто кажучи, честолюбним представникам ватиканської курії. Якщо певні амбіції митрополита і мали місце – то вони передусім носили духовно-ідеологічне забарвлення. І вже однозначно уніонізм не розглядався А. Шептицьким як інструмент латинізації та ополячення російського народу, чого найбільше боялися російські урядовці. Як писав митрополит у 1903 р. – «ні сучасний державний устрій в Росії ні в чому не може перешкоджати церковному єднанню, ні церковне об'єднання ні в чому не пошкодить могутності Росії» [18, с. 79]. У всіх богослужіннях греко-католицьких громад обов'язково згадувалися імена царя та царської родини, соціальна концепція російської унії носила чітке промонархічне забарвлення.

Однією з важливих віх унійної діяльності митрополита А. Шептицького була спроба встановлення міжконфесійного спілкування з представниками Російської православної церкви, зокрема листування з єпископом Антонієм Храповицьким, що тривало упродовж 1903–1908 рр. [1, с. 102]. Усвідомлюючи весь діапазон негативного сприйняття унійного руху з боку російської православної ієрархії та суспільства в цілому, А. Шептицький у своїх листах до православного владики намагався виокремити та спростувати основні аспекти конфесійно-ідеологічних розходжень. Зокрема, торкався митрополит проблем еклезіяльного статусу російських католиків, перспектив церковного об'єднання, значення збереження східного обряду для ідентичності російського суспільства в лоні вселенської апостольської церкви тощо. Особливо наголошував А. Шептицький на тому, що об'єднання церков має відбутися на рівноправних структурно-організаційних засадах, а не у вигляді підпорядкування однієї церкви іншій. Тим не менше, апостольська роль Святого Престолу як центрального ядра світового християнства повинна була зберегти своє значення [18, с. 37–39, 43–46, 54–61, 73–79, 91–93, 145–146].

Щодо участі в цьому діалозі А. Храповицького – то вона характеризувалася толерантністю й обережністю, проте демонструвала неготовність Православної церкви вести рівноправний екуменічний діалог, оскільки занадто багато уваги приділялося існуючим розбіжностям, без позитивної мотивації пошуку об'єднуючих чинників [18, с. 39–41]

Попри існуючі догматично-богословські розбіжності, головною причиною екуменічного песимізму А. Храповицького, на думку авторки, можна вважати проблему структурно-інституційного підпорядкування Святому Престолу [18, с. 67]. Загалом, листи А. Храповицького досить повно відображають весь спектр існуючих на той час в російському суспільстві упереджень щодо Католицької церкви, перспектив церковного об'єднання, унійного руху тощо [18, с. 88–90]. Проте вже сам факт існування цієї переписки, її поміркований, дипломатичний характер, засвідчили можливість потенційного вирішення світоглядно-конфесійного конфлікту між католицизмом і православ'ям, та окреслили перспективи встановлення подальших міжцерковних взаємин.

Тут варто підкреслити, що відкрита унійна діяльність митрополита А. Шептицького ускладнювалася не лише неприйняттям його особи в Росії. Як публічний діяч, широко відомий в Австро-Угорській імперії, а також при імператорському дворі Габсбургів, владики так само остерігався дискредитації перед австрійським урядом, що сковувало його свободу діяльності як лідера унійного руху. До прикладу, на пропозицію єпископа А. Храповицького відвідати Почаївську лавру для особистого знайомства ієрархів, митрополит відповів стриманою відмовою, мотивуючи її тим, що поширення інформації про цю зустріч у пресі могло б зашкодити відносинам Греко-католицької Церкви та уряду, «якби такі звинувачення дійшли до Імператора (Франца Йосифа – У.Б.), який у цьому відношенні дуже чутливий» [18, с. 54]. Постійна загроза звинувачень у політичній неблагонадійності змушувала А. Шептицького бути вкрай обережним, а в той же час розвиток започаткованої унійної справи вимагав активної зовнішньополітичної діяльності, налагодження зарубіжних зв'язків, підтримки Ватикану, здобуття міжнародного визнання.

Зазначимо, що, незважаючи на усі перешкоди, труднощі політичного та матеріального характеру, А. Шептицький постійно підтримував російських греко-католиків. На численних сторінках листування митрополита з найактивнішими членами греко-католицької громади знаходимо свідчення того, наскільки глибоким авторитетом користувався А. Шептицький серед цих росіян, котрі свідомо обрали для себе католицьке віросповідання, не відмовившись, попри це, від автентичного візантійського обряду.

А. Шептицький неодноразово наголошував на неприпустимості будь-яких проявів латинізації серед російських католиків східного обряду – в листах до своїх постійних кореспондентів

М. Толстого, І. Дейбнера, О. Зерчанінова, і, звичайно ж, – Л. Федорова. Крім того, у березні 1908 р. А. Шептицький звернувся із відкритим листом до всього католицького духовенства східного обряду в Росії. Він писав: «Вселенська церква ніколи не вимагала, щоб всі були латинниками, тільки католиками» [18, с. 178, 179, 213–215].

У середовищі самої греко-католицької громади на початковому етапі її становлення домінувало песимістичне бачення перспектив унійного руху в Російській імперії. Як відзначала одна з найбільш активних прихильниць уніонізму, княгиня Наталія Ушакова, майбутнє церковного об'єднання на російських теренах обтяжувалося вкрай негативним ставленням суспільства до католицизму. Подолання цих упереджень могло б відбутися за умови налагодження катехитичної роботи, організації широкої інформаційної кампанії, проте на все це бракувало матеріальних ресурсів, не кажучи вже про те, що політика царського уряду щодо Унійної церкви залишалася дискримінаційною навіть після оприлюднення указу про свободу совісті [18, с. 142–143].

Таким чином, початковий етап становлення унійного руху в Російській імперії відбувався за несприятливих у всіх відношеннях умов – відсутності зовнішньополітичної підтримки з боку Ватикану і світової християнської спільноти, переслідувань з боку царського уряду, браку матеріальних та кадрових ресурсів тощо. Однак усі ці негативні фактори в основі своїй були тільки зовнішнім виявом значно глибших, внутрішніх передумов, які базувалися на відсутності позитивного сприйняття уніонізму в суспільній свідомості як на території Російської імперії, так і на міжнародному рівні.

На подолання цих упереджень значною мірою була спрямована унійна діяльність митрополита А. Шептицького. Широкі міжнародні зв'язки владики, спроби налагодження міжконфесійного діалогу з православною ієрархією, активна пропаганда обрядової ідентичності та церковної рівноправності вивели Унійну церкву Росії на якісно інший рівень розвитку, дозволивши у 1917 р. здобути право на утворення самостійного російського Екзархату [8, с. 19–21]. Подальші історичні події не дали змоги католицизму східного обряду успішно продовжити свій розвиток в Росії, однак процес подолання упередженого сприйняття уніонізму в історичній свідомості суспільства все таки започатковано, і в цьому полягає принципове значення унійної діяльності митрополита А. Шептицького, а також особлива роль Російської католицької церкви східного обряду в процесі формування міжконфесійних взаємин на теренах Російської імперії на початку ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Аввакумов Ю. Митрополит Андрей (Шептицький) і проблеми церковної єдності в Росії // Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. Число 4: Еклезіяльна й національна ідентичність греко-католиків Центрально-Східної Європи. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2003. С. 101–114.
2. Бабяк А. Легітимність українського Патріархату. Ліон-Львів: Місіонер, 2004. 272 с.
3. Баумер І. Принцип Макс Саксонський. Єдинство Церквей // Логос. № 48. 1993. С. 153–237.
4. Бистрицька Е. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878–1964 рр.). Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 416 с.
5. Вавжонек М. Екуменічна діяльність митрополита Андрія Шептицького в Україні та Росії / Записки чина святого Василя Великого. Рим, 2006. 232 с.
6. Венгер А. Рим и Москва. 1900–1950. М.: Русский путь, 2000. 615 с.
7. Винтер Э. Папство и царизм. М.: Прогресс, 1964. 533 с.
8. Волконский П.М. (князь). Экзарх Леонид Федоров. // Логос. № 48. 1993. С. 10–62.
9. Гентош Л. Ватикан і виклики модерності. Східноєвропейська політика папи Бенедикта XV та україно-польський конфлікт у Галичині (1914–1923). Львів: ВНТЛ-Класика, 2006. 456 с.
10. Горизонтов Л. Е. Парадоксы имперской политики: поляки в России и русские в Польше (XIX – начало XX в.). М.: Индрик, 1999. 270 с.
11. Диакон Василій ЧСВ. Леонид Федоров. Жизнь и деятельность. Рим, 1966. 834 с.
12. Заборовський Я. Андрей Шептицький і екуменічний рух // Спадщина митрополита Андрія Шептицького в національному й духовному відродженні України. Івано-Франківськ: Плай, 2000. С.31–41.
13. Зонова Т. Дипломатия Ватикана в контексте эволюции европейской политической системы. М.: Московский государственный институт международных отношений, 2000. 197 с.
14. Католическая церковь накануне революции 1917 года. Сборник документов. Люблин: Научное общество Католического университета в Люблине. 672 с.
15. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944). Львів. Свічадо. 2014. 512 с.
16. Ленчик В. Визначні постаті української церкви: митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий. Львів: Свічадо, 2004. 608 с.
17. Лиценберг О.А. Римско-католическая церковь в России. История и правовое положение. Саратов: Поволжская Академия государственной службы, 2001. 384 с.
18. Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики Росії. Книга 1. Документи і матеріали, 1899–1917. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2004. 924 с.
19. Митрополит Андрей Шептицький: Документи і матеріали 1899–1944. Т. І: Церква і церковна єдність. Львів: Місіонер, 1995. 523 с.
20. Православие и католичество: от конфронтации к диалогу. Хрестоматия/ Сост. Алексей Юдин. М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2005. 596 с.
21. Священник Илья (Попов). Православие святых и инквизиторов. М.: Община Православной Церкви Божией Матери Державная г. Москвы, 2003. 592 с.
22. Соколов И. И. О соединении восточной и западной церквей. К современной характеристике униональной проблемы. С.-Пб.: Издательство В. М. Скворцова, 1911. 74 с.
23. Тамборра А. Католическая церковь и русское православие. Два века противостояния и диалога. М.: Библийско-богословский институт св. Апостола Андрея,

2007. 631 с. 24. Успенский Б. А. Царь и патриарх: харизма власти в России. М.: Языки русской культуры, 1998. 680 с. 25. Хомяков Д. А. Православие, самодержавие, народность. Минск: Белорусская грамота, 1997. 207 с.

References

1. Avvakumov Yu. Mytropolyt Andrei (Sheptytskyi) i problemy tserkovnoi yednosti v Rossii [Metropolitan Andrei (Sheptytsky) and problems of church unity in Russia]. Kovcheh. Naukovyi zbirnyk iz tserkovnoi istorii. Chyso 4: Ekleziialna y natsionalna identychnist hreko-katolykiv Tsentralno-Skhidnoi Yevropy. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainkoho katolytskoho universytetu, 2003. S. 101–114.
2. Babiak A. Lehitymnist ukrainskoho Patriarkhatu [Legitimacy of the Ukrainian Patriarchate]. Lion–Lviv: Misioner, 2004. 272 s.
3. Baumer I. Prints Maks Saksonskii. Edinstvo Tserkvei [Prince of Max of Saxony. Unity of Churches]. Logos. № 48. 1993. S. 153–237.
4. Bystrytska E. Skhidna polityka Vatykanu v konteksti vidnosyn Sviatoho Prestolu z Rosiieiu ta SRSR (1878–1964 rr.) [Eastern policy of the Vatican in the context of the relations of the Holy See with Russia and the USSR (1878–1964)]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2009. 416 s.
5. Vavzhonek M. Ekumenichna diialnist mytropolyta Andriia Sheptytskoho v Ukraini ta Rosii [Ecumenical activity of Metropolitan Andriy Sheptytsky in Ukraine and Russia]. Zapysky chyna sviatoho Vasyliia Velykoho. Rym, 2006. 232 s.
6. Venger A. Rim i Moskva. 1900–1950 [Rome and Moscow. 1900–1950]. M.: Russkii put', 2000. 615 s.
7. Vinter E. Papstvo i tsarizm [Papacy and tsarism]. M.: Progress, 1964. 533 s.
8. Volkonskii P.M. (knyaz'). Ekzarkh Leonid Fedorov [Exarch Leonid Fedorov]. Logos. № 48. 1993. S. 10–62.
9. Hentosh L. Vatykan i vyklyky modernosti. Skhidnoieuropeiska polityka papy Benedykta XV ta ukraino-polskyi konflikt u Halychyni (1914–1923) [Vatican and the Challenges of Modernity. East European policy of Pope Benedict XVI and Ukrainian-Polish conflict in Galicia (1914–1923)]. Lviv: VNTL-Klasyka, 2006. 456 s.
10. Gorizontov L.E. Paradoksy imperskoi politiki: polyaki v Rossii i russkie v Pol'she (XIX – nachalo XX v.) [Paradoxes of imperial policy: the Poles in Russia and the Russians in Poland (XIX – early XX century)]. M.: Indrik, 1999. 270 s.
11. Dyakon Vasylii ChSV. Leonyd Fedorov. Zhyzn y deiatelnost [Leonid Fedorov. Life and activity]. Rim, 1966. 834 s.
12. Zaborovskiy Ya. Andrei Sheptytskyi i ekumenichnyi rukh [Andrey Sheptytsky and ecumenical movement]. Spadshchyna mytropolyta Andriia Sheptytskoho v natsionalnomu y dukhovnomu vidrozhenni Ukrainy. Ivano-Frankivsk: Plai, 2000. S.31–41.
13. Zonova T. Diplomatiya Vatikana v kontekste evolyutsii evropeiskoi politicheskoi systemy [Diplomacy of the Vatican in the context of the evolution of the European political system]. M.: Moskovskii gosudarstvennyi institut mezhdunarodnykh otnoshenii, 2000. 197 s.
14. Katolicheskaya tserkov' nakanune revolyutsii 1917 goda. Sbornik dokumentov [The Catholic Church on the eve of the 1917 revolution. Collection of documents]. Lyublin: Nauchnoe obshchestvo Katolicheskogo universiteta v Lyubline. 672 s.
15. Korolevskiy K. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi (1865–1944) [Metropolitan Andrei Sheptytsky (1865–1944)]. Lviv: Svichado, 2014. 512 s.
16. Lentsyk V. Vyznachni postati ukrainskoi tserkvy: mytropolyt Andrei Sheptytskyi i Patriarkh Yosyf Slipyi [Famous figures of the Ukrainian church: Metropolitan Andrey Sheptytsky and Patriarch Josyf Slipyj]. Lviv: Svichado, 2004. 608 s.
17. Litsenberg O.A. Rimsko-katolicheskaya tserkov' v Rossii. Istoriya i pravovoe polozenie [Roman Catholic Church in Russia. History and legal status]. Saratov: Povolzhskaya Akademiya gosudarstvennoi sluzhby, 2001. 384 s.
18. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi i hreko-katolyky Rosii [Metropolitan Andrey Sheptytsky and Greek Catholics of Russia]. Knyha 1. Dokumenty i materialy, 1899–1917. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainkoho katolytskoho universytetu, 2004. 924 s.
19. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi: Dokumenty i materialy 1899–1944 [Metropolitan Andrey Sheptytsky: Documents and Materials of 1899–1944]. T. I: Tserkva i tserkovna yednist. Lviv: Misioner, 1995. 523 s.
20. Pravoslavie i katolichestvo: ot konfrontatsii k dialogu. Khrestomatiya [Orthodoxy and Catholicism: from confrontation to dialogue. Reader] / Sost. Aleksei Yudin. M.: Bibleisko-bogoslovskii institut sv. apostola Andriia, 2005. 596 s.
21. Svyashchenik Il'ya (Popov). Pravoslavie svyatykh i inkvizitorov [Orthodoxy of saints and inquisitors]. M.: Obshchina Pravoslavnoi Tserkvi Bozhiei Materi Derzhavnaya g. Moskvy, 2003. 592 s.
22. Sokolov I. I. O soedinenii vostochnoi i zapadnoi tserkvei. K sovremennoi kharakteristike unional'noi problem [On the connection of the eastern and western churches. To the modern characteristic of the unional problem]. S.-Pb.: Izdatel'stvo V. M. Skvortsova, 1911. 74 s.
23. Tamborra A. Katolicheskaya tserkov' i russkoe pravoslavie. Dva veka protivostoyaniya i dialoga [Catholic Church and Russian Orthodoxy. Two centuries of confrontation and dialogue]. M.: Bibleisko-bogoslovskii institut sv. Apostola Andriia, 2007. 631 s.
24. Uspenskii B. A. Tsar' i patriarkh: kharizma vlasti v Rossii [Tsar and patriarch: charisma of power in Russia]. M.: Yazyki russkoi kul'tury, 1998. 680 s.
25. Khomyakov D. A. Pravoslavie, samoderzhavie, narodnost' [Orthodoxy, autocracy, nationality]. Minsk: Belorusskaya gramota, 1997. 207 s.

Ulyana Bezpalko

UNIQUE MOVEMENT IN THE RUSSIAN EMPIRE AT THE BEGINNING OF XX CENTURIES. AS A FACTOR OF THE COMPLETION OF STEREOTYPICAL APPROACHES TO THE INTER-CONFESSIONAL DIALOGUE

The article analyzes the features of the unitary movement in the Russian Empire at the beginning of the 20th century in the context of the general tendencies of social and cultural development of, the formation of a model of relations between the state and the church, ways of building up the Orthodox-Catholic dialogue.

Key words: unitarian movement, Vatican, Eastern politics, Russian empire, interconfessional dialogue.